

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

РАХМАЙЛОВ ЄВГЕН ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 316.334.3:1(091):321.64

**РЕФЛЕКСІЯ ПЕРЕДУМОВ ІДЕОЛОГІЇ ФАШИЗМУ В
СОЦІАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ НІМЕЧЧИНИ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ. – ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТ.)**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Саух Петро Юрійович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, ректор.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Остроухов Володимир Васильович,
Національна академія служби безпеки
України (м. Київ),
завідувач кафедри філософії;

кандидат філософських наук
Ковтун Юрій Васильович,
Житомирський національний
агроєкологічний університет,
завідувач кафедри філософії та суспільних наук.

Захист відбудеться "29" жовтня 2015 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02. у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38.

Автореферат розісланий "28" вересня 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Загальновідомо, що будь-яке соціально-політичне явище не може бути редукованим лише до своєї історико-політичної генези. У цьому контексті феномен фашизму є не лише політичною, а й світоглядною та духовно-соціальною проблемою. І хоча в світі нині немає держав, які офіційно маніфестують та дотримуються засад ідеології фашизму, (оскільки в очах світової громадськості вони негайно б зазнали б репутаційно-іміджевих втрат), не перестають функціонувати політичні партії та рухи, для яких ідеологія й соціальна філософія фашизму є засадничими. Є беззаперечним фактом й те, що фашизм залишається світоглядним орієнтиром для деякої, хоч і не значної, частини населення. Як ідеологія, яка ґрунтується на продукуванні віри у філософськи орієнтовану міфологію винятковості, є серйозною соціально-філософською проблемою і постає як "міна уповільненої дії", що загрожує новими соціальними вибухами. Тому уроки, особливо німецького нацизму (класичного фашизму), круто замішані на расових теоріях, набувають особливої ваги. Претензія міфології німецького нацизму на створення соціально-світоглядної картографії, на формування нової цивілізаційної ідентичності, культури, антропології та метафізики в сучасних умовах робить їх аналіз актуальним завданням для соціально-філософської рефлексії.

Було б несправедливо стверджувати, що проблематика фашизму залишається поза увагою сучасних науковців. Достатньо сказати, що кількість наукових праць, присвячених осмисленню генези ідеології фашизму в різних (історико-політичних, доктринальних, соціально-прагматичних, мемуаристичних) контекстах, що публікуються у всьому світі, навіть важко обрахувати. Але серед них, передусім, слід виділити соціально-філософські розвідки М. Габріеля, А. Галкіна, Р. Гріффіна, В. Демічева, Ф. Лаку-Лабарта, К. Лінца, Н. Мотрошилової, Д. Моссе, Ж.-Л. Нансі, Е. Нольте, А. Умланда, присвячені осмисленню фашистської ідеології як складової масового суспільства; праці історико-політичного змісту Д. Вудлі, Г. Гаджієва, Ж. Желева, Ю. Ігрицького, Л. Макарової, О. Тарасова, Н. Фрая, які зосереджені на розумінні фашизму як феномену класової диктатури та реакції на кризові явища буржуазної цивілізації; наукові студії Р. Артамошина, Р. Бурдерона, В. Віппермана, Ф. Даллмайра, Ю. Джуліо, К. Карра та ін., котрі містять низку узагальнень щодо генези та типологічних особливостей фашизму в різних суспільствах. В українській соціальній філософії проблематика дотичних до рефлексії передумов фашизму тем представлена у низці праць таких авторів як А. Баумайстер, М. Булатов, О. Волков, С. Вишинський, Б. Глотов, М. Козловець, М. Кузь, В. Остроухов, В. Петрушов, А. Розлуцька, Ю. Романенко, М. Савва, В. Слюсар, Л. Сторіжко, О. Тополь та ін.

Проте, визнаючи теоретичну й практичну значущість попереднього наукового доробку, слід зазначити, що основній його частині притаманний вузькофаховий підхід без урахування генетичної залежності фашистської ідеології від певних соціально-філософських концепцій та соціально-орієнтованої метафізики. Проблема фашистської соціальної онтології, яка тісно пов'язана із метафізикою та етикою й досі залишається на периферії досліджень. Фашизм в Німеччині був не випадковим явищем, а продуктом її культурної, історичної та духовної еволюції. У цьому легко переконатися аналізуючи праці М. Гайдеггера,

В. Зомбарта, А. Розенберга, К. Шмітта, Е. Юнгера, К.-Г. Юнга та ін. Й, зокрема, у зв'язку із сенсаційною публікацією у 2014 році "Чорних зошитів" М. Гайдеггера. Соціально-філософська рефлексія вимагає сьогодні глибшого вивчення фашизму при виокремленні із тематики німецької філософії другої половини XIX – першої половини XX ст. протоелементів ідеології та міфології фашизму, які визначали його архітектуру й алгоритми руйнівної дії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах комплексної наукової програми кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка: "Випробування людського буття: класичний і посткласичний дискурс" (НДР № 00111U000154).

Метою дисертаційної роботи є дослідження передумов ідеології фашизму в соціальній філософії Німеччини другої половини XIX – першої половини XX ст.

Відповідно до поставленої мети в дисертації вирішуються наступні дослідницькі завдання:

- виявити особливості конституювання соціальної онтології німецького фашизму у контексті екзистенційної етики закинутості у світ;
- визначити вихідні положення рефлексії передумов німецького фашизму;
- окреслити теоретико-концептуальну модель міфологізації свідомості в Німеччині в другій половині XIX – першій половині XX ст.;
- уточнити концептуальні засади філософії тотальної мобілізації в ідеології німецького фашизму;
- розкрити зміст і особливості онтології "грунту і крові" та її місце в ідеології німецького фашизму;
- охарактеризувати вектори трансформації традиційної культури Німеччини за рахунок інкорпорування соціальних детермінант націонал-соціалізму;
- означити ідентифікаційні маркери змісту суспільства і держави у фашистському етатизмі та окреслити алгоритм визначення сутності та змісту системи соціальної неоетнології та неоантропології фашизму;
- проаналізувати зміст системи соціальної неоетнології німецького фашизму.

Об'єктом дисертаційного дослідження є ідеологія фашизму як світоглядне системоутворення, яке містить набір експліцитних постулатів щодо функціонування та трансформації німецького соціуму.

Предмет дослідження – соціально-філософські засади інваріантної рефлексії ідеології фашизму як світоглядного формоутворення у соціальній філософії Німеччини.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження слугували праці провідних українських науковців В. Андрущенко, В. Бебика, Б. Глотова, М. Головатого, Ю. Ковтуна, М. Козловця, І. Кривогуза, В. Мандрагелі, М. Михальченка, В. Остроухова, Ф. Рудича, П. Сауха, В. Скуратівського, М. Шульги та ін.), присвячені не лише окремим "зрізам" ідеології фашизму, але і обґрунтуванню принципів філософського, історико-культурного, світоглядного та компаративістського аналізу ідеологічних явищ.

Методологічним базисом роботи виступає синтез класичної та постнекласичної методології, поєднання ціннісно-аксіологічного, соціально-філософського, гносеологічного та соціально-онтологічного підходів, що

забезпечили дослідження й розуміння логіки становлення ідеології фашизму як цілісної метасистеми та епістеми дискурсу, соціальної ідеології та неоміфології Німеччини, які отримали відображення в соціально-філософській рефлексії.

Зокрема, метод історико-філософської реконструкції дозволив здійснити дослідження соціально-філософських передумов ідеології фашизму як еволюціонуючого феномену; компаративістський підхід сприяв виявленню смислових інваріантів соціально-філософських концепцій як рефлексивних засад ідеології фашизму різнорідної методологічної спрямованості; застосування герменевтичного методу дало можливість з'ясувати особливості інтерпретації ідеології фашизму в різних соціально-філософських доктринах; завдяки структурно-функціональному методу вдалося відслідкувати й встановити зв'язки між векторами трансформації культури, суспільства та держави в фашистському ідеологічному проекті.

Наукова новизна дослідження. У дисертації сформульовано і винесено на захист положення, що містять такі елементи наукової новизни:

вперше:

– визначено особливості конституювання соціальної онтології німецького фашизму у контексті екзистенційної етики закинутості у світ, які полягають у: (а) історизмі як типі світогляду, якому властива епістемологічна сумнівність в адекватності процедури розуміння щодо історичних процесів; (б) деструкції раціоналістично-метафізичної картини світу; (в) зміні раціоналістичних і сцієнтистських уявлень і установок на міфічні, в яких відображається неповторність в однаковості, унікальність в однорідності; (г) доктринальному оформленні відповіді на нігілістичні настрої суспільства;

– обґрунтовано вихідні положення рефлексії передумов ідеології фашизму, згідно з якими неоміфологія фашизму, її взаємозв'язок із класичним німецько-скандинавським міфом як культурною основою, постають спробою відродження національних цінностей у вигляді неоязичницької антрополатрії (зведення людини у предмет поклоніння, ідолопоклонство людині), що пояснює конфронтаційність фашистської Німеччини та її спрямованість на боротьбу з іншими проявами культури;

– окреслено теоретико-концептуальну модель міфологізації свідомості в Німеччині у другій половині XIX – першій половині XX ст., за якою нацистська пропаганда стала організованим центром міфотворчості, який зміг систематизувати й організувати стихійний процес фашизації масової свідомості, визначити включення і виключення у масову свідомість та філософський дискурс переважної більшості соціально-політичних міфів нацистської Німеччини, де за таких умов ідеологія стала квазірелігією і виконувала соціотерапевтичну функцію;

набуло подальшого розвитку

– визначення концептуальних засад філософеми "тотальної мобілізації" згідно яких вирішення великих політичних завдань при зростанні загроз національній безпеці передбачало її підпорядкування вимогам авторитарного державного управління, що відповідало готовності нового покоління до соціальної дії, а тотальна мобілізація була консервативною відповіддю на кризу традиційних цінностей, інституцій та настанов просвітництва;

– формулювання принципового комплексу доміант онтології "грунту і крові" в ідеології фашизму, що дозволило: (1) дослідити соціальну реальність в її етнічній та національно-автохтонній площині, з'ясовуючи роль окремої людини в історії як медіатора етнічності; (2) визначати вектори історіогенезу різних етносів у становленні світової цивілізації через аналіз ментальних структур культури та філософії як її духовної квінтесенції;

уточнено:

– вектори трансформації традиційної культури Німеччини, що передбачали формування специфічного суспільно-політичного підґрунтя у вигляді соціальної онтології, неометафізики та неоміфології, яке визрівало на ідеї групоцентризму щодо визнання культурної унікальності німців, котра генерується за умов реальних загроз і викликів європейській спільноті й відповіді на які мала дати саме Німеччина;

– ідентифікаційні маркери сутності та змісту суспільства і держави, що, на відміну від трактувань класичного раціоналізму, спираючись на рефлексію соціальності в ідеології фашизму здійснюється на засадах децізіонізму та волюнтаризму, який припускає побудову нової версії етносубстанціології, де концепт "народ" протиставляється концепту "людство", а тому може слугувати світоглядним підґрунтям для різних форм етноцентризму, включаючи найрадикальніші з них – націонал-радикалізм та фашизм;

– алгоритм визначення сутності та змісту системи соціальної неоетнології фашизму, згідно з якою в ідеології фашизму філософськими засобами конструюється програма неоантрополатрії нового соціального життеустрою, що покладена в основу міфології фашизму арійського міфу про переваги нордичної раси над іншими расами і народами; продукує трансформовану міфологію людського буття, яка вибудовує зв'язок між культурно-історичними епохами минулого і моделлю будівництва "нового" суспільства і держави на основі "фюрер-принципа".

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у комплексному аналізі фундаментальних засад феномену фашизму, його онтологічних, аксіологічних та етико-антропологічних передумов, окреслених у соціальній філософії Німеччини другої половини XIX – першої половини XX ст. Фактологічний матеріал дисертації може бути використаний у подальших дослідженнях з соціальної філософії, при підготовці спеціальних і узагальнених наукових праць з політичної філософії, етнології, філософії культури, а також в ході науково-теоретичної розробки стратегій етнокультурної політики, діяльності державних інституцій та громадських організацій.

Окремі положення дисертації можуть знайти застосування під час розробки навчальних курсів і спецкурсів із соціальної філософії, історії філософії, політології, етнології, філософії культури, при написанні навчальних посібників, курсових та дипломних робіт, а також при підготовці підручників і навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін для студентів гуманітарних вузів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною авторською науковою працею. Висновки, узагальнення та положення новизни одержані здобувачем самостійно на основі результатів, отриманих у процесі дослідження.

Апробація результатів. Основні положення дисертації обговорювались на засіданнях кафедри філософії Житомирського державного університету імені

Івана Франка і пройшли апробацію на таких наукових конференціях: регіональній науково-практичній конференції "Ідеології в сучасному світі: українська перспектива" (Чернівці, 2013), науково-теоретичній конференції "Актуальні проблеми філософії та науки у глобалізованому світі" (Житомир, 2014), науково-практичній конференції "Конструювання візуальних образів в медіа та пропаганді як відтворення архетипів і самопрограмування етнічних спільнот" (Київ, 2014); науково-практичній конференції "Візуальна аналітика та соціологія візуального символізму в дослідженнях ідентичності" (Київ, 2014); науково-практичній конференції "Вектори глобалізації і Україна" (Дніпропетровськ, 2014); науково-практичній конференції "Етнічні ідентичності в комунікаціях: соціально-ідеологічний вимір" (Київ, 2015); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи" (Житомир, 2015).

Публікації за темою дисертації. Висновки та результати дисертаційного дослідження опубліковано в 7 публікаціях, з яких – 5 статей у фахових виданнях, 1 – у закордонному науковому витанні, 1 – у збірнику тез та матеріалів конференцій.

Структура дисертації складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Основний зміст дисертаційного дослідження викладено на 175 сторінках. Список використаних джерел та літератури містить 272 найменування, з них 81 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та основні завдання дисертаційного дослідження, визначено об'єкт та предмет дослідження, викладено методологічні засади й принципи дослідження, розкрито наукову новизну його результатів, теоретичне й практичне значення роботи; наведено дані про апробацію та публікації результатів дисертаційного дослідження.

У першому розділі "**Теоретико-методологічні засади дослідження фашизму як предмету соціально-філософської рефлексії**" розкрито основні підходи до вивчення ідеології фашизму, її специфіки у контексті теорій тоталітаризму.

У підрозділі *1.1. "Поняття ідеології фашизму та його різновиди"* проаналізовано докласичні, класичні та посткласичні групи теоретичних визначень ідеології і основні її функції. Грунтуючись на положенні, що ідеологія є штучно-сконструйованою елітою відповідної соціальної групи системою ідей та настанов щодо суспільства (Р. Бурдерон), визначено зумовленість реалізації ідеології фашизму певними соціокультурними, політичними, економічними та суб'єктивними чинниками. Звідси наявність різних форм фашизму, оскільки навіть у межах однієї країни вони могли формуватися як його альтернативні версії. У ціннісно-ідеологічному відношенні існував та існує донині набір різних "фашизмів" – ідеологій, які часто конкурують між собою і можуть бути навіть інтелектуально-контраверсійними одна до одної. Але незважаючи на це, ідеологія фашизму (у будь-якій версії) є по суті тоталітарною, спрямованою на формування суспільної свідомості, в якій домінує фашистська неоутопія як проект конструювання соціального ладу.

Зазначено, що у соціальній філософії до визначення змісту поняття "фашизм" превалює уніфікований підхід, який спирається на марксистську та ліберальну методологію і полягає у виокремленні характерних для всіх форм фашистської ідеології рис. Засадничим для дисертаційного дослідження стало найбільш повне та ідеологічно-нейтральне визначення фашизму як ідеології, яка дозволяє бачити соціальний світ крізь призму утопії при збереженні центральної матриці аксіом та диференційних регіональних відмінностей (Р. Гріффін). На цій основі розкрито анатомію фашистської ідеології, основними структурними характеристиками якої: є (1) "палінгенетична" (революційна) модернізаційна програма; (2) популістський проект, спрямований на мобілізацію енергії автентичних представників національної спільноти із докорінною перебудовою духовно-ціннісних засад суспільства у вигляді всеосяжної ідеологізації; (3) організмична модель розуміння нації, яка конфронтує із ліберальним раціоналізмом та монархізмом на користь харизматизму-вождизму, втіленому в культурі лідера і широкому використанні перформативно-ритуальних політичних технологій.

У підрозділі 1.2. *"Теоретико-методологічні засади дослідження ідеології фашизму"* здійснено аналіз основних методологічних стратегій дослідження ідеології фашизму в контексті теорії тоталітаризму. При цьому особливу увагу було зосереджено на працях В. Зомбарта, Х. Арендт, К. Мангейма, в яких була артикульована фундаментальна модель німецького тоталітаризму, а також на дослідженнях різних виявів фашизму в працях А. Феннера, Є. Д. Вайтца, А. Бауеркемпера, В. Віппермана, П. Ігнаці, Ш. Бройера, П. Болдуїна, Дж. Пакульські.

Найбільш знаковим осмисленням німецького фашизму була теорія націонал-соціалізму В. Зомбарта, в якій розкривається культурно-ментальний контекст виникнення нацизму. Складовими німецького фашизму визначається "німецьке героїчне світорозуміння", яке протиставляється західноєвропейському, та спірітуалістичний етатизм й мілітаризм. Особливості масової свідомості в умовах становлення тоталітаризму розкриває теорія масового суспільства Х. Арендт. Реакцією на політичну нейтральність та байдужість мас у демократичних суспільствах з боку німецького фашизму стала, за Х. Арендт, форма неолітизму, яка поєднала політичний ентузіазм мас і харизматичний вождизм фюрера. Ознакою фашизму у цьому зв'язку виступає дезавулювання демократичного легітимізму, зловмісне використання демократичних свобод задля їх же знищення. У свою чергу, в теорії ціннісно-світоглядної легітимації нацизму засобами філософської дискусії та політико-доктринальної полеміки К. Мангейма принциповим чинником становлення фашистської ідеології проголошується аксіологічний релятивізм, якому вона протиставляє догматизм й політичний ригоризм. Особливостями фашизму, за К. Мангеймом, є опора на ірраціональну філософію; елітизм; реалізація через пряму дію під патронатом вождя, наділеного абсолютною владою.

Аналіз зазначених праць дозволяє стверджувати, що першопричиною виникнення усіх тоталітарних ідеологій є боротьба людини з відчуженням від соціального універсуму, яка поєднується із переживанням нею психологічного дискомфорту у зв'язку із периферизацією та маргіналізацією статусу різних соціальних груп, що розмиває кордони їхніх ідентичностей. Тоталітарна

універсалістська ідеологія виступає квазірелігією, яка переорієнтовує людину із змін природи відповідно до власних вітальних потреб на рефлексію своєї включеності в соціальний життєустрій-універсум, та виконує соціотерапевтичну функцію, гарантуючи символічну легітимацію колективістських настанов, спрямовуючи людину на досягнення матеріальних інтересів держави чи певних спільнот. Фашизм як тоталітарна ідеологія є секуляризованою версією соціолатрії та антрополатрії (ототожнення етнічного і соціального рівнів свідомості та соціальних практик), що впливає із соціально-екзистенційної кризи та способу рефлексії соціальних проблем в умовах аномічної дезінтеграції окцидентальної макроідентичності.

У другому розділі **"Вектори соціально-філософського теоретизування в Німеччині як передумова фашистської ідеології"** розглянуто ключові положення екзистенційної етики закинутості в світ в аспекті конституювання соціальної онтології; визначено тематику історії та історичності як темпоральних модусів соціальної онтології; представлено сучасну технологію критичного аналізу техніцизму у рефлексії проблематики тотальної мобілізації соціуму, а також проблеми політики і потестарної держави у соціальній філософії Німеччини в другій половині XIX – першій половині XX ст.

У підрозділі 2.1. *"Екзистенційна етика закинутості в світ як компонент конституювання соціальної онтології"* встановлено, що німецький фашизм видозмінив традиційну культуру Німеччини, маючи при цьому підґрунтя у вигляді соціальної онтології, неометафізики та неоміфології, в якій було обґрунтовано ідею самотності німців та нових викликів європейській спільноті. Екзистенційна етика закинутості у світ є складовою історизму як типу світогляду, що виник в середині XIX століття і знайшов відображення у філософії Ф. Ніцше, Е. Гуссерля, В. Дільтея, І. Дройзена, В. Віндельбанда, Г. Ріккєрта.

Визначальною рисою історизму в європейській філософії 20-х років XX століття була епістемологічна сумнівність в адекватності процедури розуміння щодо історичних процесів. І. Дройзен впроваджує розуміння історичної реальності як середовища прояву вищої духовної сили, а будь-який фрагмент духовної традиції є індивідуальним і неповторним. Ця ідея знайшла продовження у філософії В. Дільтея у конструкті народного духу ("Volksgeist"), який інтерпретується ним як надособова реальність, що виходить за межі психіки особи. А соціальна онтологія в феноменологічно-герменевтичному проекті Е. Гуссерля продукується як онтологія свідомості із визнанням домінування соціального світу нації над усіма іншими та колективний досвід, що репрезентує соціального "іншого", у взаємодії із яким забезпечується повнота індивідуального буття. Основою історії, трансформації свідомості в досвіді визначається темпоральність (тимчасовість). Доведено, що саме це трансценденталістське тлумачення історії, культури та соціальності утворюють феноменологічний еквівалент універсалістських соціальних онтологій фашизму, поєднуючи, передусім, антипсихологізм та історизм.

Показано, що ідея свідомості та її інтенційності як специфічного вияву екзистенційної природи людського буття. Екзистенційна етика закинутості, феноменологічна методологія для деструкції раціоналістично-метафізичної картини світу та осягнення фундаментальної онтології буття, розроблені, у свою чергу, М. Гайдеггером, стали ідейним підґрунтям соціальної метафізики

та соціальної онтології для базових міфів німецького фашизму та світоглядних засад. Він проголошує необхідність встановлення новітнього соціального порядку, у якому повинно відбутися абсолютне панування чистої влади над земною кулею людини нового типу, сформованій на основі язичницької антрополатрії (зведення людини у предмет поклоніння, ідолопоклонство людині), над людиною із новим типом соціальності. Відбувається це шляхом повернення її ідеалізованого образу із відчуженого світу цінностей в соціальність і повалення існуючих абсолютних цінностей тими, хто розпоряджається їх покладанням. Доведено, що цю гайдеггерівську конструкцію програми побудови неоантрополатрії із новим соціальним життеустроєм було покладено в основу міфології фашизму із арійським міфом про переваги нордичної раси над іншими расами і народами.

Поряд з цим, у підрозділі показано, що фашизму як соціально-політичному та ідеологічному руху також передувала соціально-філософська "діагностика" духовного стану соціальності у вигляді рефлексії нігілізму. Наявні на той час засоби примирення людини з недосконалим світом, джерела надії, соціально-екзистенційного оптимізму в концепціях філософського нігілізму та ідеології фашизму інтерпретуються як такі, які підлягають анігіляції (в філософському розумінні) та усуненню (в ідеологічному), що проявилось в доктринальному оформленні нігілістичних настанов та здійсненні їх абстрактно-теоретичної рефлексії. Невипадково А. Розенберг акцентував особливу увагу на ролі нігілізму у формуванні "пересічних людей". У фашистській ідеології його ідеї знайшли відображення у формі імперативу їх порятунку від відчайдушного нігілізму за допомогою повторного переживання почуття згуртованості ідентичності на основі волюнтативних цінностей, яким надаватиметься значення істинних релігійних форм і які будуть ідентифікуватися з особою нового генія – харизматичного лідера як втілення антинігілізму.

У підрозділі 2. 2. *"Критичний аналіз техніцизму в рефлексії проблематики тотальної мобілізації соціуму"* проаналізовано одну з рис фашистської ідеології – доведений до вищої точки технократизм у ставленні до людини і суспільства, що постають у фашистському світорозумінні як гвинтики тоталогічної системи. Техніка тут як простір примусово-інкорпорованої раціональності стає не просто засобом придушення і пригнічення, а й інструментом тотальної мобілізації, гранично-концентрованим використанням сил та ресурсів соціальності. Показано це на прикладі запропонованого Е. Юнгером проекту соціальної неоантропології, що отримав назву теорії "тотальної мобілізації" і який був спрямований на вирішення суперечностей між існуючими устоями епохи модерну і необхідністю побудови нового соціального життеустрою – тотального.

За футуристичними прогнозами Е. Юнгера сучасний йому світ загине в катастрофі глобального масштабу, і з його уламків має постати нова епоха – епоха "робітника" в формі націонал-соціалістичної робітничої партії. Цю епоху буде позначено "печаткою техніки" і ґрунтуватиметься на раціональному плануванні. За допомогою техніки німецький робітник мобілізує світ, а епоха німецького робітника має домагатися глобального поширення. Подібним чином й М. Гайдеггер розглядає техноорієнтоване суспільство через поняття "по-

став", що розуміється як чинник такого порядку, який ставить людину на розкриття дійсності шляхом поставлення її в якості такої, яка складається-в-наявності. Їство техніки ставить людину на шлях такого розкриття утаємниченості, завдяки якій дійсність повсюдно стає "о-наявленою". Звідси, техніка стає місією і долею суспільства у період становлення тоталітарної системи, яка в своїх людиноненависницьких виявах стає концентрованим виразом технократизму. Вона кидає виклик людині, змушуючи її саморозпредметнюватися завдяки технічним засобам, зосереджуючись на унаявленні-унаочненні дійсного через відображення техніки в людській свідомості. У цьому полягає зв'язування (фашизація) людини зовнішньою раціональністю техніки зсередини, а політичним завершенням цього техноморфного процесу виступає фашистський режим.

У підрозділі 2.3. *"Взаємовідносини політики і потестарної держави у філософії права як вектор рефлексії фашистської ідеології"* показано, що німецький фашизм як результат розвитку соціалістичної думки також значною мірою пов'язаний із романтизмом та консерватизмом як ідеологією збереження існуючого ладу в стані незмінності. Складовою передумов фашистського етатизму є концепція соціальної держави, ідеологеми якої були використані нацистською пропагандою. Ідеї потестарної держави в ідеології німецького фашизму ґрунтуються також на філософському осмисленні неомарксиста В. Беньяміна феномену насилля. Визнаючи цілепокладаюче насилля єдиною справедливою реальністю, а всі волевстановлення – штучними (конвенційними) домовленостями, які приховують свавілля влади за ширмою права, він абсолютизував "чисте" ("божественне") насилля. Доведено, що ця позиція актуалізується безпосередньо в концепціях радикального позитивізму, який, власне, й покладений в основу німецької фашистської держави.

З'ясовано, що німецький фашизм розвинув низку ідей щодо "держави сили" на основі концепції соціальної держави Лоренца фон Штейна, зокрема відносно посиленої функціональної ролі держави у запобіганні соціальним заворушенням (соціальна держава як продовження "держави сили" консервативного зразка) та уявлення про державу як самостійної особистості, що є найвищим рівнем розвитку системи соціальної раціональності. Водночас зазначено, що у німецькій фашистській ідеології заперечувалися розроблені фон Штейном принципи сучасного розуміння механізму функціонування держави (законності, відповідальності, розмежування повноважень між органами державної влади). Тут їм протиставляється "фюрер-принцип" та утримування легітимності на засадах ідеологічної доцільності.

Показано, що значну роль у формуванні фашистського етатизму відіграла також концепція консервативно-фашистського потестаризму К. Шмітта, в якій обґрунтовано ідею "суверенітету" і легітимізовано необхідність вищого суверенітету диктатури в період усунення кардинальних соціальних зламів. Сутність державного суверенітету юридично повинна визначатися не як владна або примусова монополія, а як монополія прийняття рішення, яке не детерміноване правовими нормами. У німецькому фашизмі ці ідеї утвердилися у культурі рішучості – позиції децизіонізму як дії на основі тотальності і

авторитарності конкретно-політичного рішення, що продиктовано прагненням вистояти й утриматися від розпаду єдності нації і держави в ситуації кризи.

У третьому розділі **"Соціальна онтологія німецького фашизму в ключових концептуалізаціях"** розглянуто соціальну неоантропологію фашизму в конституюванні міфології надлюдини, проаналізовано ключові ідеї соціальної неоетнології фашизму, розкрито особливості ідентифікації сутності та змісту суспільства і держави у фашистському етатизмі.

У підрозділі 3.1. *"Соціальна неоантропологія фашизму в конституюванні міфології надлюдини"* здійснено аналіз праць М. Гайдеггера, Л. Гумпловича, Г. Гюнтера, Ч. Дарвіна, Ф. Ніцше, М. Штірнера, В. Шубарта, які стали засадничими для формування образу "нової людини" у фашистській ідеології. Фашистська неоантропологія має точкою відліку нігілізм як явище знецінення "надчуттєвого" (Божественного) в його панівному статусі, яке стає хитким і нікчемним, оскільки суще втрачає свою цінність і сенс. Фашизм виростає із тієї самої граничної десакралізації всесвіту і соціуму, що впливає із аномічного світосприйняття людини тієї епохи.

Показано, що формою тлумачення антропологічних проблем у німецькому фашизмі була расова міфологія. Проголошена неоантропологія ґрунтувалася на таких положеннях: (а) ворожість синкретизму та космополітизму ідеї расової ідентичності; (б) конструювання образу ворога; (в) існування ворожого, деструктивного світу до расово-чистої спільноти ("здорової цивілізації"). Вона є похідною від язичництва та неоязичництва способом репрезентації етнічної ідентичності, яка протиставляє духовній ідентичності космополітичного християнства етноцентризм "голосу землі і крові". Неоантропологія постулює нордичний міф, у якому психічні та антропологічні особливості нордичної раси протиставляються представникам всіх інших расових груп. У зв'язку з цим, основними психічними якостями нордичної раси, які виявляють її зверхність, Г.-Ф.-К. Гюнтер визначив здатність до оцінок, правдивість та енергійність. Доповнює його А. Гобіно, який продовжує неоантропологічні розмисли у контексті критики християнської віри та догматики, що звернена ніби швидше до слабких і принижених, ніж до сильних. Тому, на його переконання, християнство не є цивілізатором, оскільки вимагає від кожної раси тільки те, на що вона здатна, не збирається поставити її на вищий щабель в політичній структурі народів землі. На цій основі фашизм стає концентрованим вираженням модерну, який ґрунтується вже не на засадах християнської аксіології та етики, а на засадах сцієнтистського неоязичництва. Його особливістю є переконаність носія раціональності традиційного суспільства в тому, що він, насправді, виражає надраціональність перелаштованого на новий лад світоустрою надлюдини.

Визначено, що у фашистській неоантропології знайшли продовження ідеї групоцентризму Л. Гумпловича щодо культурної унікальності німців, що відобразилося у вигляді расистської парадигми пояснення соціально-історичної динаміки та концептуалізації політичної прaxeології фашизму, яка була спрямованою на досягнення соціального ідеалу – міжкласового примирення шляхом очищення німецького суспільства від моралі ворожих соціальних та етнічних груп. Показано, що групоцентризм соціал-дарвіністської концепції

теоретично легітимував функцію евгеніки, яка була спрямованою на втілення і реалізацію в масовому масштабі контркультурного ідеалу "надлюдини" в повсякденній практиці фашистської держави, а також на розробку соціально-філософських компонентів расово-антропологічної та натуралістично-біополітичної теорій ресакралізації влади, в контексті яких обґрунтовувалося право нацистської держави генетично видозмінювати сутність людини, визначати і конструювати її світогляд.

У підрозділі 3.2. *"Соціальна неоетнологія фашизму: соціально-філософські засади та основні ідеї"* показано, що розроблена в 20-30 рр. ХХ ст. у дискурсі фашистської ідеології система поглядів на проблему соціально-етнічної неоднорідності базується на німецькому варіанті етноцентризму. Його специфікою було визнання безапеляційних переваг культури своєї етнічної групи (як нордичної культури ін-групи) над культурами інших етноспільнот як чужерідних, деградованих та дегенерованих аут-груп.

Фашизм проголосив курс радикального відродження національних цінностей за допомогою ізоляції своєї культури, огорожування її від чужорідних впливів як способу подолання загальноєвропейської кризи культури, яка настала після закінчення Першої світової війни. На цій підставі А. Гітлер у праці *"Моя боротьба"* проголошує необхідність формування суспільства закритого типу, в якому від початку встановлюються чіткі критерії відокремлення своїх від чужинців і заперечується право чужинців на вияви їх етнічної індивідуальності. По суті, в такому суспільстві здійснюється демонізація нетитульних етнічних груп, які не відповідають ознакам "чистоти крові". У підрозділі акцентується, що ці ідеї фундуються на постулатах расової евгеніки, яка була тісно пов'язана з генезою расової антропології.

Розлогі інтелектуальні дискусії антропологів призвели до ідеї нордифікації "раси" з логічним наслідком визначення германської (арійської) раси як гегемона над іншими расами, а сентенції евгеніки щодо расово-генетичного удосконалення людей, значною мірою стали причиною побудови расово-системних ієрархій. У цьому контексті В. Шаллмайер обґрунтовує також ідею "расової гігієни". З метою поліпшеного відтворення "соціального тіла" суспільству пропонується здійснювати селекцію "обдарованих елементів", а А. Гротіян виступає за розширену стерілізацію як "гуманний" і ефективний спосіб впливу на людський процес відтворення, що дозволяє гальмувати розмноження цілих груп населення у великих масштабах.

У підрозділі 3.3. *"Рефлексія сутності та змісту суспільства і держави у фашистському етатизмі"* визначено, що ця складова фашистської ідеології формувалась як продовження консерватизму при одночасному пошуку нових форм його інституціоналізації. Цей напрям отримав у соціально-філософському, науковому та публіцистичному дискурсі Німеччини збірну назву "völkisch" ("фелькіш"), в якому центральне поняття "народу" ("das Volk") інтерпретується як спільнота людей із спільним духовним складом, а їх духовність сформована за рахунок єдності мови та історичної долі.

У німецькому соціально-філософському дискурсі другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. утворилася констеляція етатизму, народності, етнокультурної замкненості, історичної обраності з ідеями месіанської історичної відповідальності та імперської експансії. О. Шпенглер стверджує, що обраність

німецького народу виходить з його соціалістичного характеру, який ґрунтується на волюнтаризмі як квінтесенції пруського духу. Виражена схильність прусаків до абсолютизації держави характеризує цю спільноту як колективістську, як людей, чиє життя пов'язане безпосередньо з соціальним обов'язком.

У підрозділі показано, що у розумінні державності та етатизму соціально-філософські рефлексії мають номотетичну спрямованість, яка поєднується із індивідуалізованим баченням культурного світу німечтва як державного утворення, що розвивалася під впливом пануючої ідеології, економіко-політичної системи, національно-етнічних традицій, історичної ситуації, духовних устремлінь та інших факторів. На цій основі у німецькому науковому дискурсі 20-30 рр. ХХ ст. актуалізувалися відповідні риси національної свідомості німців у їх ставленні до держави: (1) маргінальність (визнання особливої соціально-історичної місії Німеччини в контексті панєвропейських амбіцій та відповідної форми культурного лідерства); (2) превалювання земляцтва над загально-національним почуттям; (3) нормофільність та потреба інклюзії в етносоціальній структурі; (4) ксенофобічність, автаркічність та страх перед невизначеністю. В ідеології фашизму друга риса була трансформована у результаті пропаганди расової теорії як форми гомогенізації нації, усі інші набули статусу ідеологем та міфологем.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проаналізовано передумови ідеології фашизму в соціальній філософії Німеччини другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. Відповідно до мети і завдань дослідження отримані результати узагальнено у таких висновках :

Особливостями конституювання соціальної онтології німецького фашизму у контексті екзистенційної етики закинутості у світ є принцип історизму, деструкція раціоналістично-метафізичної картини світу, зміна раціоналістичних і сцієнтистських уявлень і установок на міфічне, доктринальне оформлення нігілістичних настанов. Історизм у соціальній філософії Німеччини у першій половині ХХ ст. розумівся як тип світогляду, якому властива епістемологічна сумнівність в адекватності процедури розуміння щодо історичних процесів. Деструкція раціоналістично-метафізичної картини світу передбачала встановлення нового соціального порядку, у якому відбуватиметься абсолютне панування чистої влади над земною кулею людини нового типу. Зміна раціоналістичних і сцієнтистських уявлень і установок на міфічні, фіксувала відображення в останніх неповторності в однаковості, унікальності в однорідності. Носій такої свідомості перестає бути індивідуальністю, перетворюється на "типовий образ", функцію соціальності, а його особистий світогляд та переконання розчиняються в гаслах та масових ініціативах. Доктринальне оформлення відповіді на нігілістичні настрої суспільства реалізуються у формі імперативів порятунку "пересічних людей" від відчайдушного нігілізму через повторне переживання почуття згуртованості ідентичності на основі волюнтаристичних цінностей, які ідентифікуються з особою нового генія – харизматичного лідера як втілення антинігілізму.

Неоміфологія фашизму, її взаємозв'язок із класичним німецько-скандинавським міфом як культурною основою, постала спробою відродження національних цінностей у вигляді неоязичницької антрополатрії, що пояснює конфронтаційність фашистської Німеччини та її спрямованість на боротьбу з іншими проявами культури, прагнення знищити їх. Язичницька антрополатрія впливала, з одного боку, із індивідуалістичної та нігілістичної соціоонтології, а з другого – із метафізики, що ґрунтувалася на секулярному уявленні про універсум, в якому людина постає абсолютом. Це реалізується через звернення до архетипів етнокультури німців, змістом яких є вшановування богів-героїв та заперечення на цих засадах християнських цінностей та етики як моралі рабів. Остання ж протипокладається моралі сильної людини, спроможної зносити онтологічний соліпсизм та долати його на засадах заміщення трансценденції геоекспансією.

Нацистська пропаганда стала організованим центром міфотворчості, який зміг приборкати, систематизувати, спрямувати в потрібне русло стихійний процес фашизації масової свідомості; визначала включення і виключення в масову свідомість та філософський дискурс переважної більшості соціально-політичних міфів нацистської Німеччини; реанімувала політичну антропотеологію і пристосовувала її до мінливої дійсності. Ключовими особливостями пропаганди, яка в стереотипізованому вигляді відображала відповідні соціофілософемі є: "германоцентризм" (в його різних версіях, як у вигляді моністичних расово-детермінованих доктрин А. Гітлера та А. Розенберга, так і в макроконцепціях світової історії Й. Геббельса, в центрі яких перебуває Німеччина); радикалізм та ком'юнітаризм акцентований на расово-антропологічному детермінізмі; антикапіталізм; агроцентризм та традиціоналізм (апеляція до архаїки та традиціоналістичних цінностей, позитивне ставлення до "морального очищення" та деурбанізації, негативне ставлення до капіталістичної модернізації, які часто могли виконувати лише демагогічно-популістську роль, оскільки виступали ідеологічно-редукованим поясненням доволі складних соціальних проблем); авторитарно-консервативний елітизм; правовий нігілізм (заперечення законодавства Веймарської республіки, інститутів парламентаризму і права як соціальної цінності, а також прагнення знищити систему формального права, використовуючи всі можливості демократичного режиму); революціонізм (очищення від негативних наслідків модернізації шляхом повернення до архаїки, звільнення від єврейського впливу, культивування раси, сакралізація селянства, рішучий розрив з минулим та перетворення держави і суспільства у вільну від конфліктів, мілітарно-згуртовану народну спільноту).

Філософема тотальної мобілізації соціуму концептуалізувалася в ідеології фашизму як інструмент вирішення великих політичних завдань при зростанні загроз національній безпеці. Тотальна мобілізація передбачала впровадження технократизму через перетворення мілітаризованого індустріату в ключову соціальну групу, а військових та ідеологічних еліт – на суб'єктів впровадження авторитарного державного управління, яке відповідає готовності нового покоління до соціальної дії. Суб'єктом мобілізації постав німецький робітник, а основними засобами – технічні, які примушували його до саморозпредметнення на основі своєї об'єктивної раціональності і пов'язували із собою (фашизували)

на рівні індивідуальної свідомості. Завершенням цього техноморфного процесу проголошувався фашистський режим.

Передумовою формування фашистської ідеології у Німеччині був комплекс доміант онтології "грунту і крові", на основі чого здійснювалося ідеологічне відтестовування етнічних спільнот на предмет їх національної автохтонності, а окремих представників цих спільнот – як медіаторів етнічності, які містять типові ознаки носіїв німецької національної спільноти. Проголошена неоантропология ґрунтувалася на таких положеннях, як: ворожість синкретизму та космополітизму ідеї расової ідентичності; конструювання образу ворога; існування ворожого, деструктивного світу щодо расово-чистої спільноти ("здорової цивілізації").

У фашистській неоантропологии знайшли продовження ідеї "групоцентризму", передусім щодо культурної унікальності німців, що відобразилося у вигляді расистської парадигми пояснення соціально-історичної динаміки та у концептуалізації політичної праксеології фашизму, які були спрямовані на досягнення соціального ідеалу – міжкласового примирення шляхом очищення німецького суспільства від моралі ворожих соціальних та етнічних груп. Йдеться про конституювання засобами соціально-філософського теоретизування методологій визначення етнічних ідентичностей, відокремлення (селекції) історичних / неісторичних, автохтонних / неавтохтонних, "чистих / нечистих" етноспільнот, а також векторів історіогенезу різних етносів у становленні світової цивілізації.

Теоретико-концептуальна модель міфологізації свідомості у фашистській ідеології Німеччини репрезентовано в дискурсі синтезу неометафізики, неоантропологии та неоетнології та філософії держави і права. Означений синтез дозволив фундаторам нацизму здійснити філософсько-спекулятивне обґрунтування ультранационалізму як міфологічної системи нацистської Німеччини, основою якої є арійський міф про переваги нордичної раси над іншими расами і народами. Особливостями ідеології фашизму є ірраціоналізм, інтуїтивізм, оказіональне розуміння історії, децизійністський ситуаційнізм у розумінні політики, в якій наголошується на компоненті прямої дії та ігноруванні інституційних форм демократії. Формування ідеології фашизму відбувалося під впливом трансформацій традиційної культури Німеччини на посилення волюнтаризму, нігілізму та релятивізму в соціальній онтології, неометафізиці та неоміфологии, яке отримало консервативну реакцію в ідеях автохтонності німців як суб'єктів подолання реальних загроз і викликів європейській спільноті. Ідентифікаційними маркерами сутності та змісту суспільства і держави у фашистському етатизмі, на відміну від трактувань класичного ліберального раціоналізму, була рефлексія соціальності на засадах децизійнізму та волюнтаризму шляхом побудови нової версії етносубстанціології з протиставлянням концепту "народ" концептам "нація" і "людство", що слугувала ціннісно-світоглядним підґрунтям радикального расистського етноцентризму. У німецькому фашизмі ці ідеї утвердилися у культурі рішучості – позиції децизійнізму як дії на основі тотальності і авторитарності конкретно-політичного рішення, що продиктовано прагненням вистояти і утриматися від розпаду єдності нації і держави в ситуації кризи.

Система соціальної неоетнології німецького фашизму виступала соціально-філософським інструментом конструювання неоантрополатрії із новим соціальним життеустроєм із кореспондентною йому міфологією фашизму, квінтесенцією якого був арійський міф про переваги нордичної раси над іншими расами і народами. Неоантрополатрія фашизму прямо і побічно сприяла поширенню трансформованої міфології людського буття, яка через систему пропаганди підміняла собою культурні та інтелектуальні основи європейської цивілізації.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Наукові статті у наукових фахових виданнях

1. Рахмайлов Є. В. Соціоонтологія Хайдеггера в його екзистенційній онтології та феноменології / Є. В. Рахмайлов // Грані. – 2014. – № 8. – С. 33 – 38.
2. Рахмайлов Є. В. Метафізика антропотейзму в генеалогії фашистської міфології надлюдини (на матеріалах гайдегерівського аналізу ніцшеанської етики) / Є. В. Рахмайлов // Грані. – 2014. – № 8. – 2014. – С. 52 – 57.
3. Рахмайлов Є. В. Концепт тотальної мобілізації в соціальній філософії Е. Юнгера / Є. В. Рахмайлов // Грані. – 2014. – № 9. – С. 6 – 11.
4. Рахмайлов Є. В. Децизіонізм як соціально-філософська протокверсія фашистської диктатури і контраверсія нормативізму (К. Шмітт – Г. Кельзен) / Є. В. Рахмайлов // Грані. – 2014. – № 11. – С. 33 – 38.
5. Рахмайлов Є. В. Фашистський та комуністичний тоталітаризм в соціально-філософській та міждисциплінарній рефлексії / Є. В. Рахмайлов // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 5. – С. 28 – 33.
6. Рахмайлов Е. В. Евгеника и расовая гигиена как социально-философская составляющая идеологии фашизма / Е. В. Рахмайлов // Science and world. – 2014. – № 10 (14). – Том 1. – С. 104 – 108.

2. Публікації в інших виданнях

7. Рахмайлов Є. Концепція тоталітаризму Х. Арндт: до постановки проблеми / Євген Рахмайлов // Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи : Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю (м. Житомир – Вінниця, 14-15 травня 2015 р.) : збірка матеріалів. – Вінниця: ТОВ "НІЛАН-Лтд". – С. 202 – 203.

АНОТАЦІЯ

Рахмайлов Є. В. Рефлексія передумов ідеології фашизму в соціальній філософії Німеччини (друга половина ХХ ст. – перша половина ХХ ст.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Житомирський державний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України. – Житомир, 2015.

У дисертації здійснено дослідження передумов ідеології фашизму, які склалися у соціальній філософії Німеччини у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. Розглянуто ключові положення екзистенційної етики закинутості в світ у контексті конституювання німецької соціальної онтології;

визначено тематику історії та історичності як темпоральних модусів соціальної онтології. З'ясовано характер взаємозв'язку неоміфології фашизму з класичним німецько-скандинавським міфом.

Дисертантом розкрито технологію критичного аналізу техніцизму в рефлексії проблематики тотальної мобілізації соціуму, а також проблеми політики і потестарної держави в соціальній філософії Німеччини в другій половині XIX – першій половині XX ст.

Досліджено соціальну неоантропологію фашизму в конституюванні міфології надлюдини; проаналізовано витоки, ключові ідеї соціальної етнології фашизму та розкрито особливості ідентифікації сутності та змісту суспільства і держави у фашистському етатизмі.

Ключові слова: фашизм, нацизм, ідеологія фашизму, соціальна онтологія фашизму, неоантропологія фашизму, неоетнологія фашизму.

АННОТАЦІЯ

Рахмайлов Е. В. Рефлексия предпосылок идеологии фашизма в социальной философии Германии (вторая половина XIX в. – первая половина XX в.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины. – Житомир, 2015.

Диссертация посвящена исследованию предпосылок идеологии фашизма, сложившихся в социальной философии Германии во второй половине XIX – первой половине XX в. Рассмотрены ключевые положения экзистенциальной этики заброшенности в мир в контексте конституирования немецкой социальной онтологии, определена тематика истории и историчности как темпоральных модусов социальной онтологии. Выяснено характер взаимосвязи неомифологии фашизма с классическим немецко-скандинавским мифом. Раскрыто технологию критического анализа техницизма в рефлексии проблематики тотальной мобилизации социума, а также проблемы политики и потестарного государства в социальной философии Германии во второй половине XIX – первой половине XX в.

В диссертации определены следующие особенности конституирования социальной онтологии немецкого фашизма в контексте экзистенциальной этики заброшенности в мир: принцип историзма как тип мировоззрения, характеризующийся эпистемологической сомнительностью в адекватности процедуры понимания относительно исторических процессов; деструкция рационалистически-метафизической картины мира для установления нового социального порядка, в котором будет происходить абсолютное господство чистой власти человека нового типа; изменение рационализма, сциентических представлений и установок на мифические, предполагающие превращение индивидуальности в "типичный образ" как функцию социальности, растворение субъективных мнений и убеждений в лозунгах и массовых инициативах; доктринальное оформление нигилистических установок, выражающиеся в форме императивов спасения "обычных людей" от отчаянного нигилизма путем повторного переживания чувства сплоченной идентичности на основе волюнтаристических ценностей, идентифицирующиеся с личностью нового гения – харизматичным лидером как воплощением антিনিгилизма.

Выявлено, что философия "тотальная мобилизация", обоснованная в контексте критического анализа техницизма, в идеологии фашизма выражается в необходимости подчинения требованиям авторитарного государственного управления. Мобилизация должна совершаться немецкими рабочими, использующими преимущественно технические средства.

Проанализировано комплекс детерминант онтологии "крови и почвы" как предпосылки фашистской идеологии в Германии. Определено, что на ее основе совершалось отчуждение, с одной стороны, этнических сообществ на предмет их национальной автохтонности, а с другой стороны – их представителей как медиаторов этничности, содержащих типичные признаки носителей немецкого национального сообщества. Выделены основные черты фашистской неоантропологии: враждебность идеи расовой идентичности к синкретизму и космополитизму; конструирования образа врага; существование враждебного, деструктивного мира относительно расово чистого сообщества ("здоровой цивилизации"). Показано, каким образом идея "группоцентризма" нашла отражение в идеологии фашизма в виде расистской парадигмы объяснения социально-исторической динамики, чьей целью провозглашалось межклассовое примирение путем очистки немецкого общества от морали вражеских социальных и этнических групп.

Установлено, что неомифология немецкого фашизма, выраженная как неязыческая антропатрия (возведение человека в предмет поклонения) исходила из индивидуалистской и нигилистической социоонтологии, а также из метафизики, возводящей человека в ранг абсолюта.

Ключевые слова: фашизм, нацизм, идеология фашизма, социальная онтология фашизма, неоантропология фашизма, неоэтнология фашизма.

SUMMARY

Rakhmailov Ye. V. Reflection of Preconditions of Fascism Ideology in Germany's Social Philosophy (the Second Half of the Nineteenth Century – the First Half of the Twentieth Century). – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Philosophical Sciences, speciality 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – Zhytomyr Ivan Franko State University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Zhytomyr, 2015.

The dissertation investigates preconditions of the fascism ideology prevailing in the social philosophy of Germany in the late nineteenth – early twentieth centuries. Key points of existential ethics of desolation in the world in the context of the institutionalization of the German social ontology are considered, a subject area of history and historicity is described as temporal modes of social ontology, the character of the relationship between neomythology of fascism and classical German-Scandinavian myth is revealed.

The author disclosed technology of critical analysis of technicism in reflection of problems of complete mobilization of socium along with policy and potestary society issues in the social philosophy of Germany in the second half of the nineteenth – early twentieth centuries is disclosed.

Social neoanthropology of fascism in the overman mythology formation is studied, the origins and principal ideas of the social ethnology of fascism are analysed, peculiar features of identification of the essence and content of society and state in fascist statism are revealed.

Keywords: fascism, nazism, fascism ideology, social ontology of fascism, neoanthropology of fascism, neoethnology of fascism.